

حقیقت دین، باور و عمل در راستای همبستگی اجتماعی است

عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی گفت: هرگاه اعمال، رفتار و باورهای ما در راستای همبستگی اجتماعی و واجد سه بعد اعتقادی، قلبی و ظاهری باشد، می‌توان گفت که حقیقت دین را دریافته‌ایم و عامل به آموزه‌های آن هستیم.

عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی گفت: هرگاه اعمال، رفتار و باورهای ما در راستای همبستگی اجتماعی و واجد سه بعد اعتقادی، قلبی و ظاهری باشد، می‌توان گفت که حقیقت دین را دریافته‌ایم و عامل به آموزه‌های آن هستیم.

شریف لک زایی عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی‌آیین‌ها جزئی از فرهنگ هر جامعه به شمار می‌رود و نمایانگر تفاوت نگرش‌ها به جهان هستی و شیوه زیست مردمان آن جامعه است. فرهنگ عزاداری برای شهادت مظلومانه امام حسین(ع) و یارانش در حماسه کربلا که امروزه به صورت ویژه در آیین پیاده روی اربعین تجلی یافته، یکی از آیین‌هاست. اجتماع میلیونی در اربعین حسینی به عنوان یکی از آیین‌های دینی، نقش، ظرفیت و کارکردهای متعددی دارد و می‌توان آن را از زوایای گوناگون بررسی کرد. یکی از این زوایا، کارکرد سیاسی اجتماعی اربعین است؛ اقتدارآفرینی و وحدت و انسجام از جمله کارکردهای سیاسی این حرکت و هویت بخشی و تقویت روح جمعی از کارکردهای اجتماعی آن محسوب می‌شود. بدیهی است که افراد گوناگون از خاستگاه تأیید یا انتقاد از این حرکت اجتماعی به تفسیر، تحلیل و تبیین مبانی، آثار و پیامدهای آن می‌پردازند. خبرنگار ایکن‌ا از اصفهان به منظور واکاوی این موضوع، گفت وگویی با شریف لک زایی، عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی انجام داده است که متن آن را در ادامه می‌خوانید.

ایکن‌ا - مرز بین کارکردهای حقیقی دین و کارکردهایی که برخی از پیروان ادیان برای آنها متصور شده‌اند، کجاست؟ آیا انتظار تأمین کارکردهای غیرحقیقی از دین، در نگاه ابزاری به آن ریشه دارد؟

اگر فائل شویم که حقیقت دین چیزی جز محبت، دوستی، فداکاری، بخشش و اخلاق نیست، مرز بین کارکردهای حقیقی آن از دیگر انتظارات از دین هم مشخص می‌شود. از سویی دیگر، نباید از یاد برد که این نگاه باید هم در بعد اعتقادی و نظری، هم در بعد معنوی و قلبی و هم در بعد ظاهری خود را نشان دهد. این مطلب به این معناست که به منظومه بودن حقیقت دین توجه داشته باشیم، چنانکه بزرگان دین و ائمه طاهری بر آن تأکید کرده‌اند. هرگاه اعمال، رفتار و باورهای ما در راستای همبستگی اجتماعی و واجد سه بعد پیش گفته باشد، می‌توان گفت که حقیقت دین را دریافته‌ایم و عامل به آموزه‌های آن هستیم. من در اینجا به دنبال اولویت دادن هیچ کدام بر دیگری نیستم؛ اما لازم است یادآوری کنم که برای ایجاد جامعه‌ای فاضل، نیازمند توجه به موضوع اخلاق با تأکید بیشتری هستیم. درواقع، باید آنچه مناسبات و رفتارهای اجتماعی را شکل می‌دهد، بیشتر مورد توجه باشد.

ایکن‌ا - در دنیای مدرن با پدیده‌هایی همچون دین ورزی سوپرمارکتی به معنای انتخاب و عمل به تعداد محدودی از گزاره‌های دینی و نیاز نداشتن به کل مجموعه دین، کارناوال‌های دینی، کافه‌تیریا‌های معنوی و... مواجهیم. به نظر شما، منشأ این پدیده‌ها با کارکرد دین و نگاه ابزاری به آن مرتبط است؟

ممکن است مرتبط باشد. البته من در این زمینه مطالعه‌ای نداشته‌ام؛ اما همان‌طور که در پاسخ به پرسش قبلی نیز گفته شد، ما نمی‌توانیم نگاهی غیرجامع به دین داشته باشیم؛ بلکه باید نگاه منظومه‌ای به آن داشته باشیم. برجسته کردن یک بخش از ابعاد دین می‌تواند به نوعی دین‌گریزی و غفلت از سایر ابعاد دین بینجامد و مسیری انحرافی در دین باشد؛ برای مثال برجسته کردن تکالیف و رفتارهای فقهی بدون توجه به ریشه‌های اخلاقی و حتی نظام باورها و اعتقادات می‌تواند به نوعی، دینداری جامع و منظومه‌ای را تحت تأثیر قرار دهد.

ایکن‌ا - خسارت‌های ناشی از نگاه ابزاری به دین که می‌تواند از عملکرد نسنجیده برخی از متولیان امور دینی ناشی شود، چیست؟

خسارت‌های این نوع دیدگاه به نگاه تک‌بعدی به دین و انحراف در آن می‌انجامد. دین هم درک درست و معرفت صحیح به انسان، هستی، مبدأ، معاد و جامعه است، هم وجود معنا و معنویت در زیست انسان و هم رفتار مطابق آموزه‌های دینی. عملکردهای نسنجیده و نگاه ابزاری و تک‌بعدی به دین می‌تواند خسارت‌های بسیاری همراه داشته باشد. استاد مطهری در پیدایش علل مادی‌گرایی در قرون وسطا به استبدادورزی کلیسا و اصحاب دین اشاره می‌کند که موجبات دین‌گریزی را پدید آورد. این مسئله در ابعاد گوناگونی امکان تحقق دارد؛ برای مثال بستن باب تفکر، عقلانیت و آزاداندیشی، یکی از این موارد است، حال آنکه دین

اسلام و آموزه های قرآنی و روایی بر تفکر و آزادی اندیشه تأکید بسیاری دارند. اصل و اساس دینداری در آموزه های اعتقادی اسلام مبتنی بر تفکر بوده و به ویژه در آموزه های اعتقادی، بر دریافت غیرمقلدانه تأکید و تصریح شده است. اگر تفکر از آموزه های دینی حذف شود، آسیب های فراوانی وارد دینداری می شود؛ برای مثال تفکر باعث نفی و رد خرافات از دین می شود و ساخت دینداری را از آسیب خرافات صیانت می کند.

ایکنا - در سال های اخیر، برخی منتقدان پیاده روی اربعین را نوعی استفاده ابزاری از دین قلمداد کردند و آن را به مثابه حرکتی هماهنگ با اهداف سیاسی پنداشتند. نظر شما در این خصوص چیست؟

براساس آنچه در پاسخ به پرسش نخست گفتم، پیاده روی اربعین به معنای صیانت از ارزش های عاشورا و قیام امام حسین(ع) است؛ بنابراین هر چه با شکوه و عظمت بیشتری برگزار شود، به اهداف قیام آن حضرت کمک می کند. از سویی، این جمعیت و اقداماتی که در طی پیاده روی انجام می شود، نشانگر عشق و ارادت مردم به حضرت اباعبدالله الحسین(ع) و تأکید بر اهداف قیام عاشورا و زنده نگه داشتن آن است. البته همان طور که اصل قیام امام، سیاسی تلقی می شود، این پیاده روی هم در اصل سیاسی است و در عین حال نباید از ابعاد فکری و فرهنگی آن غفلت کرد. با توجه به اینکه این حرکت، مردمی بوده، هست و خواهد بود، هماهنگی اهداف سیاسی با این حرکت به معنای تأکید بر پیروی از اهداف حرکت عظیم امام حسین(ع) است و چه چیزی بهتر از این؛ به همین دلیل تحت الشعاع قرار دادن این حرکت عظیم و گسترده با ادبیات گوناگون باعث نمی شود که ما اصل این حرکت، عمق و تأثیر آن را در همبستگی جامعه اسلامی از یاد ببریم.

به هر حال، این حرکت، مردمی است، در آن نقش اول و اصلی را مردم در اختیار دارند و از این طریق، بر ابعدی از آموزه های دینی تأکید می شود که مورد نیاز جوامع اسلامی است. در وضعیت فعلی، این حرکت عظیم باعث توجه پیروان سایر ادیان و مذاهب به این واقعه شده و لذا باید تلاش شود که ارزش های نهفته در این اتفاق بسط پیدا کند؛ از این رو چون اصل این حرکت ارتباطی با نظام های سیاسی ندارد، نمی توان آن را از منظر تنگ و تاریک جناحی، حزبی و سیاسی تحلیل کرد و تحت الشعاع این گونه اهداف قرار داد.

ایکنا - راه دور ماندن پیاده روی اربعین از آفات و اغراض مادی و حفظ خلوص و معنویت کنونی آن چیست؟

من به این مطلب در مصاحبه های گوناگون اشاره کرده ام و از تکرار آن اجتناب می کنم؛ اما برای یادآوری تأکید می کنم که این حرکت، مردمی بوده و هست و نباید هیچ خللی در آن به وجود بیاید. حکومت ها نیز باید در این مسیر موانع زدایی کنند تا این حرکت همچنان به صورت مردمی تداوم پیدا کند. تا آن زمان که این حرکت مردمی است، می توان امیدوار بود که خلوص و معنویت آن برجسته باشد و بتواند به همبستگی جهان اسلام و ادیان توحیدی کمک کند. طبیعی است که به لحاظ فکری و فرهنگی نیز باید از این حرکت مردمی صیانت شود تا گرفتار آسیب های ناخواسته نشود. این واقعه در ضمن و ذیل فلسفه سیاسی احسان جای می گیرد که در آموزه های دینی، این نوع فلسفه سیاسی را به وفور می توان یافت؛ از این رو باید تلاش شود که این فلسفه سیاسی بیش از پیش بسط پیدا کند و باعث انسجام و همبستگی بیشتر جامعه دینی و توحیدی شود.

الهه سادات بدیع زادگان